

*Катерина Пономарьова,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України*

Компетентнісний підхід у навчанні грамоти першокласників

Анотація

Стаття присвячена методичним рекомендаціям щодо реалізації компетентнісного підходу у процесі навчання грамоти учнів першого класу. У ній розкрито засоби формування складників мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної компетентностей.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, мовна компетентність, соціокультурна компетентність, діяльнісна компетентність.

Аннотация

Статья посвящена методическим рекомендациям, касающимся реализации компетентностного подхода в процессе обучения грамоты учащихся первого класса. В ней раскрыты средства формирования составляющих речевой, языковой, социокультурной и деятельностной компетентностей.

Ключевые слова: речевая компетентность, языковая компетентность, социокультурная компетентность, деятельностная компетентность.

Annotation

The article is devoted to methodological guidelines for the implementation of competence approach in teaching literacy for first year pupils. It reveals the means of forming components of speech, language, socio-cultural and activity competence.

Keywords: speech competence, linguistic competence, socio-cultural competence, activity competence.

Навчання першокласників у 2012/2013 навчальному році здійснюється за новими навчальними програмами, які націлюють навчальний процес на формування в учнів ключових і предметних компетентностей. Зауважимо, що компетентність ми розглядаємо як здатність застосовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід у навчальних ситуаціях і повсякденному житті.

Найважливішими ключовими компетентностями для учнів початкових класів є: комунікативна, соціальна, загальнокультурна, уміння вчитися. Вони формуються в процесі реалізації змісту всіх навчальних предметів, передбачених типовим навчальним планом. Однак кожний предмет спрямований на формування власне предметних компетентностей, які впливають із ключових. Зокрема, процес навчання грамоти спрямований на формування мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної предметних компетентностей, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти (освітня галузь «Мови і літератури») та конкретизованих у змістових лініях нової навчальної програми з української мови для 1 класу.

Мовленнєва компетентність виявляється у здатності розуміти і відтворювати сприйняту на слух чи під час читання інформацію, вступати в діалог, висловлювати в усній і письмовій формах свої думки, доводити їх. На формування цієї компетентності спрямована мовленнєва змістова лінія, яка передбачає розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма.

Окреслимо основні напрями цієї роботи в 1 класі, а саме в період навчання грамоти.

Передумовою формування навичок говоріння, читання і письма є розвиток умінь сприймати на слух і правильно розуміти усне мовлення, тобто *аудіативних умінь*. Робота над їх формуванням має бути невід'ємною частиною кожного уроку навчання грамоти, адже вона розвиває в дітей увагу, здатність впродовж тривалого часу зосереджено слухати, повноцінно розуміти, запам'ятовувати почуте. У 1 класі формування аудіативних умінь розпочинається на матеріалі не зв'язних текстів, а елементів мовленнєвого потоку (звуків, складів, слів, словосполучень, речень).

У добуковарний період навчання грамоти першокласникам доцільно пропонувати такі типи завдань:

– виконання дій за словесною інструкцією (*1. Зробіть те, про що почуєте: покладіть руки на коліна; встаньте з-за парт; поверніть голову до*

вікна. 2. Здогадайтесь, про кого я кажу: сидить за другою партою в середньому ряду праворуч.);

– вилучення зайвого слова з тематичної групи (Назвіть зайве слово в реченні: 1. Ворона, сорока, лисиця і синиця – це птахи. 2. Дуб, мак, клен, ясен – це дерева.);

– визначення кількості слів у сприйнятому на слух реченні (Порахуй і скажи, скільки слів у реченні: Ми прийшли до школи вчитися.);

– визначення кількості речень у сприйнятому на слух тексті (Послухайте і визначте, скільки речень у тексті: У лісі є джерело. З джерела тече вода. Вона чиста і холодна.);

– розпізнавання на слух односкладових, двоскладових слів (Послухайте і повторіть слово, в якому два склади: жук, тедзь, кран, яма, стіл.);

– розпізнавання слів з наголосом на певному (першому чи другому) складі (Плесканням у долоні зловіть слова з наголосом на першому складі: осінь, зима, весна, літо, сонце, земля, вітер.);

– розрізнення голосних і приголосних звуків (Плесканням у долоні зловіть тільки голосні звуки: [а, о, м, у, в, і, и, л, е].);

– вибір з мовного потоку слів до певної звукової схеми (З почутих слів виберіть ті, яким відповідає звукова схема – о = : мак, льон, кінь, лось, гай.).

У букварний період формування аудіативних умінь здійснюється за допомогою вправ, якими передбачено:

– визначення позиції певного звука в словах (З почутих слів назвіть ті, в яких звук [а] чується в кінці: автобус, книжка, акула, земля, батон.);

– розрізнення твердих і м'яких приголосних звуків у словах (Плесканням у долоні зловіть слова з м'яким приголосним на початку: яскравий, радісний, сірий, лякливий, відважний, лютий, злий, веселий, дрібний.);

– розрізнення дзвінких і глухих приголосних у словах (З почутих слів повторіть лише ті, які в кінці мають дзвінкий приголосний звук: сніп, зуб, батіг, віз, обід, зошит, ніж.);

– знаходження певного складу в почутих словах (Повторіть слова, в яких є склад **ли**: олівець, поливати, латати, вітрила, лимон.);

– визначення кількості складів у словах (З почутих слів повторіть тільки трискладові: ялина, верба, береза, тополя, клен, липа.);

– розпізнавання слів за звуковою схемою (Послухайте слова і визначте, якому з них відповідає звукова схема – о – о = : сірий, малий, добрий.);

– розпізнавання речень за схемою (Послухайте речення і скажіть, якому з них відповідає схема |— — — . На стежині сиділа кішка. Вона була голодна. Діти підібрали кішку і нагодували.)

У післябукварний період розпочинається розвиток умінь слухати-розуміти на матеріалі зв'язних текстів. З цією метою доцільно використовувати завдання такого змісту:

1) розпізнавання предмета за його описом (*Розгляньте малюнки (жовте яблуко, жовта груша, лимон), послухайте опис одного з цих предметів і визначте, про який із них ідеться: – Цей плід жовтого кольору, продовгуватий, соковитий, кислий на смак.*);

2) розпізнавання уривка з казки (*Послухайте і скажіть, з якої казки уривок: Поїхав дід на ярмарок та й купив собі козу. Привів її додому, а на другий день посилає сина ту козу пасти.*);

3) вибір серед малюнків ілюстрації до тексту (*Послухайте текст, виберіть серед малюнків той, що відповідає цьому тексту.*);

4) запам'ятовування дійових осіб тексту (*Послухайте текст і назвіть усіх дійових осіб: Жили на одному дворі кіт, півень, собака і козел. Вони часто сперечалися про те, що найсмачніше. – Найсмачніше молочко, – сказав кіт Мурчик. – Добре також і мишку зловити. – Ні, – сказав півень, – овес або просо смачніші. – Неправильно ви говорите, – сказав Сірко. – Що може бути смачніше за кісточку. – Ви всі помиляєтесь, – сказав козел. – Свіже, запашне сіно найсмачніше.*);

5) порівняння тексту і малюнка (*Розгляньте малюнок і послухайте текст. Чим вони відрізняються? (1. Текст і малюнок про зимові розваги дітей, але на малюнку діти катаються на санчатах, а в тексті йдеться про катання дітей на лижах. 2. Хлопчик, повертаючись із лісу, несе корзину грибів, а в тексті розповідається про те, що хлопчик назбирав корзину ягід.)*);

б) слухання тексту і вибір правильної відповіді на запитання до нього (*Послухайте текст і запитання до нього. Виберіть правильну відповідь на ці запитання.*

– А чому перо пером зветься? – запитав у дідуса Сашко.

– Бо в давні часи, – відповів дідусь, – писарі писали гусячим пером. Від нього і назва залишилась, хоч тепер воно сталеве.

Запитання: 1) Як звали дідусевого онука? (Сашко, Славко).

2) Яким пером писали в давні часи? (Курячим, гусячим.)

Важливе місце в роботі над формуванням комунікативного мовлення першокласників належить розвитку вмінь **будувати діалог**. Учні 1 класу вже володіють діалогічним мовленням на побутовому рівні. Завдання школи полягає в тому, щоб: а) удосконалювати вміння правильно відповідати на поставлені запитання, ставити запитання іншим, вступати в розмову; б) збагачувати мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету (ввічливими

словами, українськими формами звертання); в) учити дотримуватись правил спілкування (не перебивати співрозмовника, зацікавлено й доброзичливо вислуховувати його, чемно відмовляти чи висловлювати незгоду з думкою співрозмовника); г) дотримуватись норм літературної мови; г) скласти діалог за ситуативним малюнком на побутові теми.

Цінними в процесі формування діалогічного мовлення першокласників є бесіди такого змісту:

- *З якими людьми вам приємніше розмовляти – усміхненими, доброзичливими, ввічливими чи сердитими, грубими?*
- *Намагайтеся бути такими, щоб з вами приємно було спілкуватися.*
- *За допомогою яких слів можна продемонструвати свою вихованість, ввічливість, добре ставлення до інших людей?*

Під час такої бесіди доцільно ознайомити учнів з такими групами слів:

<u>вітання</u>	<u>вибачення</u>	<u>прощання</u>	<u>подяка</u>	<u>прохання</u>
<i>добрий день</i>	<i>пробачте</i>	<i>до побачення</i>	<i>спасибі</i>	<i>будь ласка</i>
<i>добрий вечір</i>	<i>вибачте</i>	<i>всього доброго</i>	<i>дякую</i>	<i>якщо ваша ласка</i>
<i>добрий ранок</i>	<i>перепрошую</i>	<i>на все добре</i>	<i>дуже вдячний</i>	
<i>здрастуйте</i>		<i>на добраніч</i>		
<i>привіт</i>				

Навчання діалогічного мовлення в 1 класі розпочинається на зразках літературних творів. З цією метою використовуються казки, оповідання, вірші, в яких розмова між персонажами відбувається у формі діалогу. Учням ставиться завдання відтворити діалог. З метою забезпечення мотивації такого виду діяльності бажано пропонувати дітям пограти в театр, відчувати себе в ролі акторів.

Побудові діалогів передують підготовча робота, яка передбачає здійснення таких послідовних етапів:

- 1) введення школярів у тему, з якої відбудеться діалогування;
- 2) з'ясування мовленнєвої ситуації (де, коли відбувається подія, про що йдеться);
- 3) визначення психофізіологічного стану дійових осіб (схвильовані, сердиті, веселі);

4) визначення способів спілкування героїв (вербальні, невербальні – жести, міміка, фізичні дії (штовхання, смикання тощо));

5) розподіл ролей.

У процесі відтворення чи побудови діалогів у першокласників необхідно формувати вміння: регулювати силу голосу, темп мовлення, говорити чітко і правильно, уважно слухати співрозмовника, будувати свою репліку з урахуванням репліки та інтересів співрозмовника, вживати формули мовленнєвого етикету.

Продемонструємо методику такої роботи на конкретному прикладі.

– Прочитай вірш Галини Малик «Хто сказав?»

*Хто це, хто це, хто сказав,
що в калюжу Боря впав?*

– *Горобці, то ви сказали?*

– *Ми в сусідній двір літали!*

– *Котик Мурчик, ти сказав?*

– *По дахах я мандрував!*

– *Песик, може, ти сказав?*

– *Я сніданок доїдав!*

Котик мамі не сказав,

песик мамі не сказав,

не сказали горобці,

все розповіли ... штанці!

А як?

– *Навчися виразно читати слова за горобців, котика, песика й автора.* (При цьому вчитель веде бесіду про те, якими діти уявляють горобців (метушливими, спритними, дзвінкоголосими), котика (поважним, задумливим), песика (енергійним, швидким). Після характеристики кожного героя учні тренуються читати його слова відповідним темпом і тембром голосу.)

– *Пограй з однокласниками в театр. Для цього розподіліть ролі: хтось читає слова автора, хтось – горобців, хтось – котика, а хтось – песика.* (Під час інсценування вірша слід відпрацьовувати також міміку і жести героїв вистави.)

Крім відтворення діалогів у 1 класі проводиться робота над складанням діалогу за ситуативним малюнком чи серією малюнків. Важливе місце при цьому відводиться підготовчій роботі, яка включає розглядання малюнків, визначення психологічного стану персонажів (доброзичливі, сердиті, розгублені, здивовані, привітні тощо), складання запитань, які можуть виникнути в кожного персонажа, формулювання можливих відповідей на ці запитання, добір відповідних даній ситуації етикетних формул спілкування.

Лише після підготовчої роботи можна запропонувати першокласникам інсценізувати зображену на малюнку чи серії малюнків ситуацію. Щоб спонукати їх виконати це завдання якнайкраще, можна влаштувати змагання – якій групі «акторів» вдасться найкраще розіграти сценку. Після прослуховування дитячих виступів варто обов'язково проаналізувати їхні репліки, відзначаючи позитивні характеристики й толерантно вказуючи на помилки й недоліки.

Крім розвитку діалогічного мовлення в 1 класі розпочинається формування умінь будувати невеликі **монологічні усні зв'язні висловлювання**. Одним із видів такої роботи є переказування тексту. Розпочинати слід із розгорнутих відповідей на запитання за змістом прослуханого чи прочитаного тексту. Важливо ставити учням такі запитання, відповіді на які можна не одним, а кількома реченнями. У процесі такої роботи вчитель формує в учнів уміння не тільки правильно будувати речення, а й пов'язувати їх між собою, використовуючи засоби міжфразового зв'язку (займенники, сполучники, синоніми тощо).

Наступним етапом є формування вміння переказувати уривок тексту і невеликий текст у цілому. З метою мотивації доцільно не просто пропонувати учням переказати прочитаний чи почутий текст, а ставити такі запитання за змістом тексту, відповідь на які вимагає переказування певного епізоду чи всього тексту.

- Наприклад: 1) *Хто пригадає, як розважались діти на майданчику?*
- 2) *Чи запам'ятали ви, що за чим робила мама, коли варила борщ?*
- 3) *Розкажіть, як діти допомогли покаліченій пташці?*

4) *Чи не забули ви, яку роботу виконували в поході хлопчики, а яку дівчатка?*

5) *Опишіть, як змінився ліс восени.*

У 1 класі розпочинається робота над формуванням уміння будувати самостійні зв'язні висловлювання за малюнком, серією малюнків, певною життєвою ситуацією.

Система роботи над розвитком усного зв'язного мовлення першокласників представлена в розробленому нами зошиті з розвитку мовлення для 1 класу (Зошит з розвитку мовлення «Подружися зі словом»: навч. посіб. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / К.І. Пономарьова. – К.: Генеза). Тут передбачено ознайомлення учнів з тематичними групами слів, складання словосполучень і речень з ними, побудова невеликих усних розповідей, описів, міркувань за малюнком, запитаннями, висловлення власної думки з приводу зображеної ситуації. Зошит містить багато допоміжного й пізнавального матеріалу, цікавих вправ з логічним навантаженням, ігрових завдань.

Вагоме місце в процесі навчання грамоти належить формуванню в учнів **уміння читати** і розуміти прочитане, що є невід'ємною складовою мовленнєвої компетентності. Формування читацької навички розпочинається в букварний період і вдосконалюється в післябукварний. У процесі цієї роботи варто дбати про те, щоб процес читання не перетворювався в механічне складання букв і озвучення утворених складів, слів, словосполучень, речень, невеликих текстів, а був усвідомленим (учень розумів значення прочитаних мовних одиниць).

Необхідно також брати до уваги здатність першокласників швидко запам'ятовувати подані в букварі склади, слова, речення, тексти і під час повторного читання просто відтворювати їх із пам'яті. Щоб уникнути таких ситуацій, варто використовувати вибіркоче читання, читання дещо змінених речень чи текстів, пропонувати завдання такого змісту:

- *читати в стовпчиках слова від нижнього до верхнього;*
- *прочитати слово, змінивши порядок букв (вінок – 1,2,5,3,4);*

- прочитати найкоротше слово, найдовше;
- прочитати слова, які починаються з певної букви, чи закінчуються на певну букву;
- прочитати останнє речення в тексті;
- прочитати речення, яке починається з певної букви тощо.

Для пробудження в першокласників бажання читати букварний матеріал радимо використовувати мотиваційні вступні бесіди. Наприклад:

1) *Сьогодні я зустріла свого сусіда – хлопчика Бориска. Він похвалився, що в нього є собака. Хочете дізнатися, де Бориско взяв собаку? Тоді прочитаємо в букварі текст «Великі друзі».*

2) *Увечері мій котик мурликав про те, як зима подарувала йому кожуха, але в хаті той кожух кудись зник. Бажаєте дізнатися, що то за кожух? Тоді прочитаємо вірш Платона Воронька «Кожушок».*

Для додаткового індивідуального читання можна пропонувати учням читати підготовлені заздалегідь записки, оголошення, тексти, які для них «надіслали» в конверті чи то казкові герої, чи тварини, чи ровесники, чи шкільний двірник, чи бібліотекар тощо. У цих текстах можуть висловлюватись поради (тримати свої речі в порядку, мити руки перед їжею), прохання (допомогти птахам у морозні зимові дні), запрошення (завітати в бібліотеку і взяти цікаву книжку) та ін. Після читання вголос перед класом запропонованих текстів варто проводити бесіди за їх змістом, у яких братимуть участь не тільки ті, хто читав текст, а й ті, хто його слухав.

Особливо такі прийоми роботи корисні для учнів, які не мають великого бажання читати, а їхня навичка читання потребує вдосконалення. Адже читання з певною метою (дізнатися, про що йдеться в записці, оголошенні чи листі) мотивує необхідність уміння читати і спонукає до читання.

Важливою складовою мовленнєвої компетентності є **писемне мовлення** – написання зв'язних висловлювань. У 1 класі розпочинається формування графічної навички письма, яка є засобом писемного мовлення. Паралельно із засвоєнням каліграфічного написання букв і їх поєднань

першокласники опановують елементи писемного мовлення – вчаться записувати слова, словосполучення, речення.

З метою формування писемного мовлення доцільно пропонувати учням на уроках письма не тільки списувати слова, словосполучення й речення з рукописного чи друкованого текстів, але й виконувати при цьому певні логічні завдання. Наприклад: 1) запропонувати утворити й записати слова із букв певного слова (із букв слова *кульбаба* можна утворити слова: *баба, лук, булка, бак, балка, лак, клуб* та ін.); 2) добираючи словосполучення для списування, можна використати недолуге сполучення слів (*солодкий лимон і кислий цукор*), запитати учнів, що тут не так, виправити помилку і записати словосполучення правильно; 3) у реченнях для списування можна змінити порядок слів чи складів в одному слові (*У саду поселились (шапки). Діти їхали (із по дом).*); 4) пропонувати скласти й записати речення з поданих слів (*Марійка, селі, в, живе.*); 5) у післябукварний період можна започатковувати роботу над деформованим текстом (записати речення в такому порядку, щоб утворився текст). Програмою передбачено також записування назви малюнка, складання й записування речень за ілюстрацією.

Цінними компетентнісно орієнтованими є завдання практичного спрямування: підписати свій малюнок чи іншу виконану роботу (учень вчиться записувати своє прізвище й ім'я); написати записку батькам про батьківські збори тощо.

Мовна компетентність молодшого школяра виявляється в здатності використовувати знання про мовні одиниці і явища в процесі усного й писемного мовлення. Формуванню цієї компетентності підпорядкована мовна змістова лінія.

Навчальною програмою для 1 класу передбачено засвоєння на практичному рівні таких мовних одиниць, як звуки, букви, склади, слова, речення, текст. Практичний рівень передбачає здатність учнів виділяти ці одиниці в мовленні, маючи уявлення про їх суттєві ознаки, оперувати ними в процесі усного мовлення, читання і письма.

Компетентнісний підхід до вивчення теоретичних знань з мови передбачає створення таких навчальних ситуацій, у процесі розв'язання яких виникає потреба дізнатися про те чи інше мовне явище, засвоїти певне правило. Продемонструємо зразки таких ситуацій:

1. Учні читають назви предметних малюнків: каструла, тарилка, блудце. Знаходять помилки і пояснюють їх: м'якість попередніх приголосних позначається буквами: я, ю, є, і, ь.

2. Казковий герой пише записку і стикається з проблемою – почав писати довге слово в кінці рядка й не може його дописати, бо не вистачає місця. Герой не знає, що робити. Учитель спонукає учнів допомогти йому. Найкмітливіші здогадаються, що слово треба поділити на частини. Учитель зазначає, – щоб зробити це правильно, треба навчитися ділити слова на склади і переносити з рядка в рядок по складах.

3. Учитель демонструє текст, в якому всі слова написані разом, і пропонує учням прочитати його. Учні роблять висновок, що такий текст незручно читати і важко зрозуміти. Щоб уникнути цих недоліків, треба кожне слово записувати окремо, а в кінці речень ставити крапку, знак питання чи знак оклику.

Соціокультурна компетентність молодших школярів включає певний загальнокультурний розвиток, патріотичні почуття, морально-етичні якості, готовність виконувати певні соціальні ролі відповідно до загальноприйнятих у суспільстві норм і правил.

Формуванню соціокультурної компетентності першокласників підпорядкована соціокультурна змістова лінія, яка реалізується через виховну мету уроків навчання грамоти.

Відповідно до нової програми першокласники повинні засвоїти назви рідної держави і її столиці, свого міста чи села, одержати уявлення про державні та національні (верба, калина) символи України, народні та релігійні свята, обряди, знати найвідоміші народні казки, лічилки, мирилки, скоромовки, загадки, засвоїти формули мовленнєвого етикету, етичні правила спілкування в сім'ї, школі, транспорті, магазині, на вулиці, правила поведінки на природі.

Засобами реалізації зазначених завдань мають стати цікаві й доступні тексти пізнавального, розвивального, виховного змісту, бесіди за їх змістом, інтерактивні форми організації навчальної діяльності.

Наведемо приклади окремих із них.

1. Текст для слухання або читання (для читаючих учнів).

Калина – цілюща рослина. Відвар плодів калини з медом виліковує застуду, кашель. У давнину кущ калини ріс біля кожної української хати.

Коли українці поселялись в інших країнах, вони й там садили калину. Тому, побачивши коло хати калину, всі знали – там живуть українці. Так калина стала символом українців.

Запитання за змістом тексту:

- Чому калина росла біля кожної української хати?
- Як в інших країнах розпізнавали садибу українців?
- Чому калина стала символом українців?

2. Текст для слухання або читання (для читаючих учнів).

РІЧЧИНА ХВОРОБА

Від спеки річка схудла. Там, де була вода, тепер чого тільки не валялося! Іржаві консерви, банки, покручений дріт, щербаті пляшки, надколоті цеглини...

Ніколи Сергійко не бачив річку такою непривабливою. Навіть здалося, що річка хвора. Соромно стало йому за хлопців, за себе, за всіх...

Сергійко закотив голоші і негайно взявся до роботи.

– Друзі прийдуть, – думав він, – побачать, що я працюю, і захочуть допомогти. Річчина хвороба виліковна.

За Василем Струтинським

Бесіда за змістом тексту.

- Яка хвороба була в річки?
- Чому Сергійкові було соромно за себе, за хлопців, за всіх?
- Як можна вилікувати річку?
- Чи подобається вам Сергійко? Чому?

Бесіда про ставлення до оточуючої природи.

- Чи доводилось вам бачити хвору природу? Де саме?
- Чи можемо ми вилікувати ці місця? Запропонуйте, як це зробити.
- Поміркуйте, що легше – лікувати чи запобігти хворобі (не допустити хвороби)?
- Пригадайте, коли ви завдали шкоди природі, а коли турбувались про неї.
- Чи хочете ви стати друзями природи? Що для цього треба робити?

3. Текст для слухання або читання (для читаючих учнів).

НЕВВІЧЛИВИЙ ВЕДМІДЬ

*Жив собі ведмідь – гультяй,
знав єдине слово: «Дай!»
– Дай-но меду! Дай малини!
Дай і риби, і калини!
– Ну й невічливий бурмило! –
дорікали крокодили:
– Чи ж тобі завчити важко
чарівні слова «будь ласка»?*

Ігор Січовик

Бесіда за змістом вірша.

- Чому ведмедя називали невічливим?*
- Які слова ввічливості знаєте ви?*
- Коли їх треба вживати?*

4. Проект «Моя колискова пісня».

Після читання на уроці колискової учням дається завдання пригадати або записати з уст мами чи бабусі колискові пісні, які їм співали перед сном. Зібрані колискові можна записати на аркушах паперу чи на сторінках альбому, проілюструвавши власними малюнками чи фотографіями. Використовуючи зібрані пісні, в позаурочний час можна провести родинне свято на тему «Моя колискова пісня», на якому діти та їхні мами й бабусі виконуватимуть колискові.

Ефективними для морально-етичного виховання є обговорення ситуативних малюнків, конкретних життєвих ситуацій, вчинків персонажів текстів з висловленням власної думки про предмет розмови на зразок: *Що ти можеш сказати про персонажа малюнка чи твору? Що б ти йому порадив? Як би ти поступив на його місці? Хто з персонажів тобі подобається, а хто ні? Чому?*

Діяльнісна компетентність (уміння вчитися) включає здатність організувати й контролювати свою навчальну діяльність, виконувати певні мисленнєві операції, застосовувати загальнонавчальні уміння й навички в різних життєвих ситуаціях. Формуванню цієї компетентності підпорядкований зміст діяльнісної лінії.

З перших уроків навчання грамоти в першокласників формуються навчально-організаційні уміння й навички, а саме: уважно слухати вчителя й

виконувати те, про що він говорить, правильно сидіти за партою, тримати ручку під час письма, розташовувати на парті підручник, зошит та інше навчальне приладдя, знаходити потрібну сторінку в підручнику, орієнтуватися на сторінці підручника і зошита тощо.

Важливо вже в 1 класі виробити в учнів звичку готуватися до уроку і правильно організувати своє робоче місце. Для цього в добукварний період варто на початку кожного уроку відводити кілька хвилин на підготовку до нього: – *Який урок починається? – Яке навчальне приладдя необхідне для нього? – Як його раціонально розташувати на парті?*

У букварний і післябукварний періоди на початку уроку вчитель має здійснювати перевірку готовності учнів до уроку: чи все необхідне навчальне приладдя для даного уроку лежить на парті, чи немає зайвих речей, чи на своєму місці розташовані підручник, зошит, ручка, олівець тощо.

Належну увагу в процесі навчання грамоти треба приділяти формуванню мисленневих операцій: виокремлювати в мовному потоці певні мовні одиниці, виділяти характерні для них ознаки, порівнювати предмети і мовні одиниці (знаходити однакові, схожі й різні ознаки), знаходити «зайвий» у групі об'єднаних за певною ознакою об'єктів, робити з допомогою вчителя висновки на основі спостережень і т.п. У цій роботі неоціненну роль має застосування зразків та алгоритмів виконання зазначених видів мисленневої діяльності. Учитель повинен спочатку пояснити й показати, як це треба робити, а потім пропонувати учням виконувати подібні дії з його допомогою.

Започатковується в 1 класі формування контрольно-оцінних умінь: слухати відповіді однокласників та оцінювати їх за поданими критеріями (відповів правильно чи неправильно, в чому помилився, як відповісти правильно), перевіряти свої письмові роботи, знаходити й виправляти помилки.

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок про те, що сутність компетентнісного підходу в навчанні грамоти полягає в забезпеченні

мотивації всіх видів навчальної діяльності, здатній пробудити в першокласників інтерес до навчання; використанні інтерактивних методів, прийомів, форм організації навчальної діяльності; спрямуванні навчального процесу на застосування набутих знань, умінь, навичок, способів діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях.